

**OHJE VARHAISKASVATUKSEN TOIMINNALLISEN
TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMAN
LAATIMISEEN**

Sisällys

1 Johdanto	2
2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.....	2
2.1 Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma.....	3
2.2 Toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma	3
3 Toiminnallisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessi varhaiskasvatuksessa	4
3.1 Suunnitteluvaihe.....	4
3.2 Selvitysvaihe	5
3.3 Kehittämismuutos	5
3.4 Arviointi	6
4 Toiminnallisen suunnitelman lomake.....	7
5 Lähteet.....	7

1 Johdanto

Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen on opetushallituksen velvoite. Velvoitteet koskevat varhaiskasvatustilain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien järjestämää varhaiskasvatusta sekä varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävää esiopetusta. Toiminnallista tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelua määrittävät laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) (tasa-arvolaki) ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014).

Tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on sisällytetty osaksi Enontekiön kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat osana varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mainitsemista inklusiivisista periaatteista. Suunnitelmaa käytetään työskentelyn pohjana, kun tuetaan lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kunnan varhaiskasvatuksen toimintapaikoissa Päiväkotikotikotissa, ryhmäperhepäiväkotikotikotissa Touhulassa ja Saanassa.

Varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittämiseen kuuluvat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma auttaa varmistamaan, että varhaiskasvatus on kaikille lapsille saavutettavaa ja laadukasta, mikä puolestaan tukee heidän tulevaa oppimistaan ja hyvinvointiaan. Suunnitelman tavoitteena on luoda ympäristö, jossa kaikki lapset voivat kasvaa ja kehittyä omana itsenään, ilman pelkoa syrjinnästä tai eriarvoisuudesta. Suunnitelmat tulee olla kytköksissä muuhun varhaiskasvatuksen pedagogiseen suunnitteluun.

2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus ovat perusoikeuksia ja tarkoittavat samaa asiaa; syrjimättömyyttä ja tasavertaisia mahdollisuuksia ihmisen eri ominaisuuksista huolimatta. Tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Tasa-arvolilla ehkäistään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksessa tasa-arvo tarkoittaa sitä, että kiinnitämme huomiota siihen, että sukupuoli ei aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan varhaiskasvatuksen arjessa.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten samanarvoisuutta riippumatta heidän iästään, kansalaisuudestaan, kielestä, uskonnosta tai vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Yhdenvertaisuuslaissa edistetään yhdenvertaisuutta ja ehkäistään syrjintää perustuen näihin ominaisuuksiin.

Varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kiinnitämme huomiota siihen, että ihmisten eri ominaisuudet, kuten ihonväri, uskonto tai terveydentila, eivät aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan.

2.1 Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma

Toiminnallisessa tasa-arvosuunnitelmassa tarkastellaan ja kehitetään nimenomaan varhaiskasvatuksen toimintaa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma yhdessä henkilöstön kanssa. Lapsille on varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen. Lasten osallisuus tulee toteuttaa huomioiden sekä lapsen ikä, että kehitys. Tasa-arvolain mukaan toiminnallisessa tasa-arvosuunnitelmassa tulee kiinnittää erityisesti huomiota vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Tasa-arvosuunnitelma päivitetään vähintään kolmen vuoden välein. Tasa-arvosuunnitelmassa tarkastellaan varhaiskasvatuksen toimintaa toimipaikoissa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Suunnitelmaan osallistuvat henkilöstö sekä varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti; vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Tasa-arvolakiin perustuen tulee toiminnallisessa tasa-arvosuunnitelmassa olla kolme eri vaihetta; selvitys, kehittäminen ja arviointi.

2.2 Toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma

Yhdenvertaisuuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottajan tulee arvioida, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin, miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin edistääkseen yhdenvertaisuuden toteutumista. Toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma on varhaiskasvatuksessa toimipaikkakohtainen ja se tulee laatia yhdessä henkilöstön kanssa sekä varata lapsille ja huoltajille mahdollisuus tulla kuulluksi edistämistoimenpiteistä.

Yhdenvertaisuussuunnitelma tehdään siitä, miten toiminta toimintayksiköissä vaikuttaa eri ihmisryhmiin ja kuinka yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa sekä millaisia toimenpiteitä toimipaikassa tehdään yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Suunnitelmaa laadittaessa mukaan otetaan henkilöstö, sekä lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi.

Suunnitelma sisältää suunnittelu- ja arviointiprosessin kuvauksen, sekä valitut kehittämistoimenpiteet ja seurannan toimenpiteistä. Suunnitelmassa kiinnitetään huomioita siihen miten erilaiset ominaisuudet, kuten ikä, ihonväri, kieli, katsomus, perhesuhteet tai vammaisuus, vaikuttavat varhaiskasvatuksessa lapsen mahdollisuuksiin toimia ja kokea osallisuutta päivittäisissä toiminnaissa.

Varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuussuunnitelmia laadittaessa otetaan huomioon ryhmäkohtaisuus, koska ryhmät ovat lapsimääriltä ja ikävuosien perusteella erilaisia. Suunnitelman laadinnassa tulee tarkastella, mitä ja millaisia toimenpiteitä tulee erilaisissa ryhmissä ottaa huomioon. Suunnitelmaa laadittaessa mukana on koko henkilöstö. Mahdollisuuksien mukaan asiassa kuullaan myös lapsia ja vanhempia.

3 Toiminnallisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessi varhaiskasvatuksessa

Laki yhdenvertaisuussuunnitelmasta ei määrittele erikseen toiminnallisen yhdenvertaisuussuunnittelun prosessia, mutta se on suositeltavaa tehdä yhdessä toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman kanssa. Silloin kun suunnitelmat laaditaan yhdessä, niin tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta tulee selkeästi tarkastella läpi koko suunnitelman.

Toiminnallisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessissa on neljä eri vaihetta; suunnittelu, selvitys, toimenpiteet ja arviointi.

3.1 Suunnitteluvaihe

Suunnitteluvaiheessa on hyvä tutustua keskeisiin käsitteisiin ja lakeihin. Lisäksi kannattaa pohtia seuraavia asioita:

- Mitä ovat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus?
- Miten ne eroavat toisistaan?
- Entä sukupuolisensitiivisyys?
- Ovatko sukupuolen moninaisuuteen tai antirasismiin liittyvät käsitteet tuttuja? Miten esteettömyys huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa?
- Tehdäänkö toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman yhdessä vai ovatko ne oma suunnitelmansa vai kirjoitetaanko ne sisään esimerkiksi ryhmävasuun tai muuhun jo olemassa olevaan toimintasuunnitelmaan?
- Millä aikajänteellä suunnitelmat tehdään ja päivitetään?
- Miten taataan, että suunnitelmien keskeiset käsitteet on ymmärretty henkilöstössä?
- Kuinka suunnitelmien keskeiset asiat näkyvät varhaiskasvatuksen toimipisteiden toiminnassa ja mitä tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuksessa.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on osa kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa.

3.2 Selvitysvaihe

Selvitysvaihe on tasa-arvolain vaatiman suunnittelun ensimmäinen vaihe, jonka aikana selvitetään toimipaikan tasa-arvotilannetta käyttämällä tarvittaessa apuna havainnointimenetelmiä, kuten lomakkeita tai haastatteluja. Selvitys toimii pohjana, kun mietitään kehittämistarpeita kuhunkin varhaiskasvatuksen toimipaikkaan. Laki tasa-arvosta ohjeistaa kiinnittämään huomioita erityisesti vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Laki yhdenvertaisuudesta perustaa huomion kiinnittämisen aiheeseen, miten toiminta vaikuttaa eri ihmisryhmiin sekä, että miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa. Yhdenvertaisuussuunnitelman arvioinnissa tulee pohtia, että miten varhaiskasvatus vaikuttaa eri väestöryhmissä sekä se, että miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa.

Syksyn toimintakauden alkaessa selvitetään jokaisen toimipaikan tasa-arvotilannetta mm. seuraavia asioita:

- Kohtelemmeko työntekijöinä kaikkia lapsia tasapuolisesti, niin poikia kuin tyttöjä?
- Kohdellaanko meidän varhaiskasvatuksessa kaikkia ihmisiä hyvin?
- Voivatko lapset tehdä niitä asioita, joista pitävät?
- Huolehdataanko siitä, että lasten ääni ja toiveet otetaan huomioon?
- Tarjotaanko riittävästi lapsille ja heidän perheilleen mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon?
- Onko henkilöstöllä riittävästi tietoa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja kulttuuristen erojen huomioimiseksi?
- Onko varhaiskasvatuksessamme turvallista?
- Kuinka meillä toimivat mm. seuraavat asiat; vuorovaikutus, ohjaus ja osallisuus?
- Esiintyykö ryhmässä syrjintää tai häirintää ja mitkä ovat ne tilanteet, missä niitä voisi mahdollisesti esiintyä.

3.3 Kehittämisvaihe

Kehittämisvaiheessa tulee keskittyä ja pureutua niihin aiheisiin, jotka ovat selvitysvaiheessa havaittu muutettavaksi tai parannettavaksi. Tässä vaiheessa nimetään ne toimenpiteet, joilla puututaan nimenomaan selvitysvaiheessa esille tulleisiin epäkohtiin. Toimenpiteet tulee olla konkreettisia asioita, esimerkiksi syksyllä toimintakauden alussa aloitetaan toimintaan sisällytetty ryhmäytyminen, leikkikavereiden vuorottelu, jotta lapset pääsevät opettelemaan toimintaa uusien kavereiden kanssa sekä me-hengen ja yhdessä tekemisen kasvattaminen.

Yhdenvertaisuuslain mukaan edistämistoimenpiteiden tulee olla varhaiskasvatuksen toimintaympäristö, voimavarat sekä muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia sekä oikeasuhtaisia. Lapsilla ja vanhemmilla on mahdollisuus antaa omat mielipiteet edistämistoimissa.

Toimenpiteissä tulee olla kirjattuna ne keinot, jolla havaittu häirintä poistetaan ja miten mahdollisesti uusi häirintä estetään. Yhdenvertaisuussuunnittelun osana voidaan päivittää myös häirintätaustusten käsittelyn ohjeita. Kehittämiskohteiden noustessa esille voidaan niistä valita ja keskittyä vain muutamaan kerrallaan. Kehittämisessä tulee pyrkiä löytämään mahdollisimman helposti toteutettavia tekoja, näin niillä on suuri muutosvaikutus.

Kehittämisvaiheessa käsitellään henkilöstön kanssa mahdollisesti esille tulleita asioita, joihin panostetaan ryhmäkohtaisesti pienin tavoitteiden mukaisesti muuttamaan ja selkeyttämään toimintaa. Mahdolliset kehittämistarpeet kirjataan ylös yhteisesti sovittujen toimintaperiaatteiden mukaisesti, jotta kehitettävät asiat saadaan helposti toteutettavaksi ja toimimaan varhaiskasvatuksen arjessa. Vanhempien osallistaminen voi tapahtua esimerkiksi vanhempainilloissa tai laaditun kyselyn avulla. Lasten osallisuutta voidaan hyödyntää keskusteluissa esimerkiksi hyödyntää keskusteluissa esimerkiksi pienryhmä toimintojen aikana tai leikin lomassa. Lasten kanssa keskustellessa tulee ottaa huomioon heidän ikänsä ja kehitystasonsa.

3.4 Arviointi

Tasa-arvolain vaatimassa prosessissa on viimeisenä vaiheena toimenpiteiden arviointi. Sen jälkeen, kun toimenpiteitä on tehty, esimerkiksi me-hengen kasvattaminen, tulee aika arvioida, onko sillä ollut vaikutusta toiminnoissa arjen keskellä. Pohdittaessa on hyvä havainnoida mikä on onnistunut tai tuntuiko jokin vaikealta? Mitkä olivat ne toimenpiteet, jotka jäivät osaksi arkea vai vaativatko ne edelleen kehittämistä. Mitä konkreettisempia kehittämisen toimenpiteet ovat, niin sitä helpompi niitä on arvioida. Kehittämistä arvioitaessa voidaan käyttää havainnointimenetelmiä sekä osallistaa lapsia ja vanhempia mm. haastattelujen tai kyselyjen avulla. Arvioinnin jälkeen prosessi etenee uudelleen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämiseen ja mahdollisten uusien kehittämistoimenpiteiden nimeämiseen. Varhaiskasvatuksessa on tavoitteena löytää arviointien kautta selkeät ja konkreettiset toimenpiteet, joita voidaan hyödyntää jatkossakin toiminnan tukena.

4 Toiminnallisen suunnitelman lomake

Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuden suunnitelman lomaketta käytetään suunnitelman prosessissa. Lomake täytetään ensimmäisen kerran, kun toimipaikassa on selvitetty tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Dokumentointia tulee tehdä siitä, mitä selvityksessä havaittiin. Selvityksen jälkeen pohditaan, että mitä lähdetään kehittämään, mitä tavoitellaan ja millaiset ovat toimenpiteet, joilla tavoitteisiin pyritään. Seuraavassa vaiheessa sovitaan kehittämistoimenpiteiden aikataulu sekä mahdollinen toimipaikan vastuhenkilö. Vastuhenkilö on vastuussa siitä, että toimenpiteet toteutuvat sovitussa aikataulussa. Toimintakauden ajasta voidaan toimenpiteitä toteuttaa tietty ajanjakso, jonka jälkeen arvioidaan esille nousseet asiat. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman on tarkoitus helpottaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen toiminnan toteuttamista.

5 Lähteet

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma | Opetushallitus

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta | 609/1986 | Lainsäädäntö | Finlex

Yhdenvertaisuuslaki | 1325/2014 | Suomen säädöskokoelma | Finlex